

RUSKA REJTING LISTA

Nezapaženo i skromno, svetlost dana je ugledala knjiga isto takve opreme, nezapažene i skromne, knjige*) posvećena problemima ruske književnosti ali istovremeno problemu recepcije celokupne ruske kulture kao i književnosti uopšte. Vladimir Nabokov, taj neverovatni intelektualni avanturista i artista, najveći je deo svoga prebogatog života posvetio davanju časova. (S tim u vezi zanimljiva je anegdota vezana za ponudu sovjetskih vlasti da se vrati u Rusiju kada je upitan kojoj partiji pripada Nabokov odgovorio da pripada klasi davalaca časova — „giving lessons class”).

Originalan u svemu, od biranja tema do ugla gledanja, čist i uman stilista, fantastičan i dosledno realističan, prijatelj velikih metafora i sjajni poznavalac detalja, erudita, poznavalac prirode i društva, putnik i sabesednik najvećih ličnosti dvadesetog veka, Nabokov je u *Esejima iz ruske književnosti* lucidan i duhovit analitičar i čisto književnih fenomena i društvenih prilika tadašnje Rusije.

Raspravljajući o delima Gogolja, Turgenjeva, Dostojevskog, Tolstoja, Čehova i Maksima Gorkog, Nabokov na početku svog najupečatljivijeg i najdoslednijeg eseja o Tolstoju pravi rang listu ruskih pisaca.

„Tolstoj je najveći ruski prozni pisac. Ostavljajući po strani njegove prethodnike Puškina i Ljermontova, možemo sledećim redom da pobrajimo velike ruske umetnike proze: prvi, Tolstoj, drugi, Gogolj, treći, Čehov, četvrti, Turgenjev. Ovo liči na ocenjivanje studentskih radova, te, bez sumnje, Dostojevski i Saltikov stoje pred vratima mog kabineta i čekaju da porazgovaramo o njihovim slabim ocenama.”

I zaista, Tolstoj je prema svim objektivnim argumentima najbolji ruski prozni pisac. Kroz celu knjigu, u svakom eseju, Nabokov se strogo

*) Vladimir Nabokov, *Eseji iz ruske književnosti*, Prosveta, Beograd, 1984.

drži ovog kritičkog stava dosledno sprovodeći logičku i umetničku analizu tekstova. Njegove analize su prave kritičarske arabeske i imaju dvostruku ulogu: da ilustruju originalni kritičarski pristup i da probude glad za davno pročitanim delima ruske književnosti. Posebno je to slučaj sa *Anom Karenjinom* koja bi najzad iz srednjoškolske lektire trebala da pređe u poglavlje najozbiljnije literature. Zanimljivo je da Nabokov koji se prilično negativistički odnosi prema celokupnom kritičarskom i teorijskom nasleđu i koji je poznat po svojim duhovitim i jetkim komentarima psihoanalize u analizi *Ane Karenjine* ističe Tolstojev pionirski i originalni pristup građenju psihologije glavnih junaka te uvođenju toka svesti.

Sve ono afirmativno što karakteriše Nabokovljeve tekstove o Tolstoju, Gogolju i Čehovu preokrenuto je na glavu u njegovim tekstovima o Dostojevskom. Nabokovljev animozitet prema Dostojevskom je i logičke i ideološke prirode. Nabokovu je, naime, kao pripadniku izvorno ruske struje liberalnih i prozapadnih intelektualaca arhikonzervativizam i mistični slovenizam Dostojevskog ne samo kao besmislen relikv srednjeg veka nego i direktno štetan za ideju slobodne i nesputane književnosti. Što se tiče same logike, i psihologije likova kod Dostojevskog Nabokov o *Idiotu* piše sledeće: „... Tek na kraju Rogožin, budući najnormalniji od sve troje, ne može više da trpi i ubija Nastasju. Dostojevski navodi olakšavajuće okolnosti: u trenutku kad je počinio zločin, Rogožin je imao visoku temperaturu. Jedno vreme provodi u bolnici a zatim ga osuđuju na progonstvo u Sibir, to spremište za odbačene voštane figure Dostojevskog. A Miškin, koji je sa Rogožinom probdeo kraj ubijene Nastasje, doživljava poslednji napad ludila i vraća se u Švajcarsku, u kojoj je proveo mladost i gde je trebalo sve vreme da ostane. Cela ova papazjanija prošarana je dijalozima koji bi trebalo da pruže sliku odgovarajućih pogleda raznih društvenih krugova na pitanja kao što su smrtna kazna ili velika misija ruskog naroda. Likovi nikad ništa ne kažu a da pri tom ne poblede, pocrvene, ili se zateturaju. Verska gledišta zbog svoje neukusnosti izazivaju mučninu. Pisac se sasvim oslanja na definicije i ne trudi se da ih potkrepi dokazima: na primer, Nastasja, koja je kao što je rečeno, uzor povučenosti i otmenosti i ugladenog držanja, povremeno se ponaša kao zlovoljna, mahnita opajdara.”

Nabokov navodi nekoliko tipova mentalnih oboljenja koja se javljaju kod junaka Dostojevskog. Zaista, proza Dostojevskog vrvi od raznih poremećenih ljudi tako da u ona četiri oboljenja: epilepsija, staračko ludilo, histerija i psihopatija mogu da se uguraju tako reći svi njegovi

junaci. Zbog toga se Nabokov s prilično prava pita da li je to uopšte uverljiv svet, svet poremećenih Fjodorovih junaka.

Nabokov poseduje neverovatnu sposobnost da o piscima koje voli piše jezikom i senzibilitetom tih pisaca. Takav je slučaj sa Čehovom. Analizirajući Čehovljeve junake Nabokov je napravio **kratak** i dragocen izlet u Rusiju devetnaestog veka. Iz mnogih razloga njegova analiza može i danas da stoji.

„Ruskog čitaoca je kod Čehova posebno privlačilo što je mogao u njegovim junacima da prepozna tip ruskog intelektualca, ruskog idealiste, čudnog i dirljivog stvora koji je u inostranstvu malo poznat i ne može da postoji u Sovjetskoj Rusiji. Čehovljevi intelektualci su bili ljudi koji su spajali najdublju ljudsku čestitost, za koju je čovek uopšte sposoban, sa skoro smešnom nesposobnošću da svoje ideale i principe pretvori u delo; čovek posvećen moralnoj lepoti, blagostanju naroda, blagostanju vasione, ali nesposoban da u svom ličnom životu uradi bilo šta korisno; on trači svoj palanački život u magli utopijskih snova; zna tačno šta je dobro, radi čega vredi živeti, ali istovremeno sve dublje i dublje tone u blato jednoličnog života, nesrećne ljubavi, beznadežno besplodan u svemu — dobar čovek koji ne može da postigne što želi.”

Završavajući ovaj odveć kratki prikaz *Eseja iz ruske književnosti* Vladimira Nabokova ne mogu a da ne napomenem upravo maćehinski odnos izdavača kad je u pitanju oprema i izgled knjige. Ova je knjiga, svakako, zaslužila bolju sudbinu nego da bude prelomljena kao skripta. Ko zna, uostalom, da je Vladimir Nabokov kojim slučajem bio predavač na nekoj našoj visokoj školi da i on ne bi završio kao prvo izdanje *Eseja iz ruske književnosti*. Fjodorovi kumovi i istomišljenici još uvek u Beogradu kao Smerdjakov žaračem mašu naoštrenim perima.